

פורום המרצות והמרצים למשפטים למען הדמוקרטיה

נייר עמדה מס' 69 : הימנעות כוחות הביטחון מאכיפת הדין על ישראלים בשטחים

פורסם בתאריך 15.12.25

פורום המרצות והמרצים למשפטים למען הדמוקרטיה מתריע כנגד ההימנעות הנמשכת של כוחות הביטחון מאכיפת הדין נגד ישראלים הפורעים בפלסטינים בשטחים. לאור ההסלמה וההתרחבות של התקיפות באחרונה, והסינרגיה בין פעולות המדינה לאלימות זו, עולה החשד כי ההימנעות השיטתית של כוחות הביטחון מאכיפת הדין באזור הפכה למדיניות של מדינת ישראל. **הפורום** קובע כי הימנעות זו מפרה את הדין הישראלי ואת הדין הבין-לאומי ומסכנת את שלטון החוק, וכי תופעה נרחבת זו צריכה להדאיג כל ישראל.

רקע

לאחר הטבח הנורא של ה-7.10.23, חלה עלייה חדה בתדירות מעשי האלימות מצד ישראלים נגד פלסטינים בשטחים וכלפי רכושם, שלא על רקע עימות צבאי. מדובר באלימות ופגיעות מתמשכות מצד אזרחים ישראלים נגד גופם, חייהם, רכושם ואדמותיהם של התושבים הפלסטינים באופן שהפך את חייהן של קהילות שלמות לבלתי אפשריים, עד כדי נטישתן את מרחבי מגוריהן. רשויות הצבא והמשטרה אינן פועלות די כדי למנוע התפרעויות אלימות אלו ואין הן חוקרות או מעמידות לדין את מבצעייהן. בנוסף, המדינה בעצמה הגבירה את היקף הריסות הבתים בגין העדר היתר בנייה (היתרים שקשה מאוד לקבל), וכך גורמת בעצמה לגירוש תושבי שטח C מבתיהם. לאור ההסלמה וההתרחבות של התקיפות באחרונה, והסינרגיה בין פעולות המדינה לאלימות מתנחלים, עולה החשד כי ההימנעות השיטתית של כוחות הביטחון מאכיפת הדין על ישראלים בשטחים משקפת מדיניות של מדינת ישראל.¹

¹ ראוי למשל, Ronen Bergman & Mark Mazzetti [Takeaways From the Times Investigation Into 'The Unpunished'](#), NYT MAGAZINE (16.5.2024).

הימנעות הצבא מפעולה נגד פוגרומים ואלימות אחרת מצד ישראלים, שבמקרים מסוימים מגיעה כדי שותפות במעשים, צריכה להדאיג כל אדם וכל אזרח ישראל, ללא קשר לשיוכו הפוליטי.

להלן סדר הדברים בנייר העמדה. פרק 1 סוקר בקצרה את המעשים לפני ה-7.10.23, לרבות הפוגרומים בחווארה, תורמוס עיא ואום ספא. פרק 2 סוקר את האלימות מאז ה-7.10.23 ואת הימנעות כוחות הביטחון מהגנת פלסטינים ומאכיפת החוק על אזרחים ישראלים הפוגעים בהם. פרק 3 מסביר כיצד הימנעות זו מפרה את הדין הישראלי והבין-לאומי ומסכנת את שלטון החוק.

1. הפוגרומים בחווארה, תורמוס עיא ואום ספא

תופעת תקיפות מתנחלים את הכפרים הפלסטיניים בעקבות פיגועים או אירועי אלימות מצד פלסטינים מתועדת מאז שנות השמונים, ומאופיינת לרוב בהכלה מצד המשטרה וכוחות הביטחון, שאינם מתערבים כדי למנוע פגיעה בפלסטינים וברכושם או להעניש את האחראים הישראליים לפגיעה. אי-אכיפת החוק במקרים של אלימות מצד ישראלים בשטחים מתועדת בדו"חות רשמיים ובדו"חות של ארגונים לזכויות אדם מאז שנות השמונים המוקדמות.⁴ אולם, משנת 2023 אנו עדים לעלייה בהיקף אלימות זו ובמחדלם של כוחות הביטחון במניעתה ובענישת האנשים האחראים לה.

בפברואר 2023 פרעו ישראלים יהודים בעיירה חווארה, בעקבות הרצח של האחים הלל ויגל יניב ז"ל. הגם שהאירוע כונה על-ידי אלוף פיקוד המרכז "פוגרום",⁵ המעשים זכו לתמיכה מצד מנהיגי הציבור, בראשם בצלאל סמוטריץ', שר במשרד הביטחון והאחראי למינהל האזרחי בשטחים.⁶ לאחר הפוגרום בחווארה, 22 מרצים למשפט בינלאומי פנו ליועצת המשפטית לממשלה ולפרקליטה הצבאית הראשית (הפצ"רית) דאז בדרישה להבטיח חקירה והעמדה לדין של האחראים ולהדגיש את חובת הצבא להגן על האוכלוסייה הפלסטינית. בתשובתה טענה הפצ"רית שלא היה מידע מוקדם על הכוונה לבצע את הפוגרום, וציינה כי הופקו לקחים מבצעיים ומודיעיניים בעקבות התחקיר.⁷

ביוני 2023, בעקבות רצח של ארבעה ישראלים בהתנחלות עלי, תקפו מתנחלים כפרים פלסטינים בגדה המערבית, וביצעו פשעים חמורים. ביניהם, שריפת בתים ומכוניות בתורמוס עיא;⁸ השחתת חנויות והצתת בת עסק וכלי רכב, תחנת דלק, שדה חיטה, עצי זית ומגרש גרוטאות במרחב הכפר לובן א-שרקיה;⁹ הצתת בת

⁴ פורום המרצות והמרצים למען הדמוקרטיה, לעיל ה"ש 2.

⁵ אלוף פיקוד המרכז: 'האירוע בחווארה - פוגרום שבוצע על ידי פורעי חוק הארץ' (28.2.23).

⁶ יניב קובוביץ והגר שיזף בכירים במערכת הביטחון: הממשלה מחבלת במאמצים להתמודד עם אלימות המתנחלים הארץ (27.6.2023).

⁷ למכתב הפצ"רית, ראו: <https://twitter.com/eliavl/status/1671531195908145158?s=20>.

⁸ לתיאור הפוגרום בתורמוס עיא, ראו הגר שיזף, ג'קי חורי ויניב קובוביץ כ-200 מתנחלים הציתו בתים ומכוניות בתורמוס עיא; פלסטיני נהרג מאש שוטרים הארץ (21.6.2023); אורן זיו "מתנחלים הציתו את הבית. התחבאנו בשירותים" שיחה מקומית (2.7.2023).

⁹ יואב זיתון, אלישע בן קימון, עינב חלבי שמשות חנויות נופצו, שדות וכלי רכב נשרפו: תיעוד מנזקי הפרעות ביו"ש Ynet (21.6.2023).

ספר, ניתוק חשמל וניסיון להצית בתים בכפר עורף;¹⁰ והצתת בתים ומכוניות באום-ספא.¹¹ תגובת צה"ל שוב היתה, כי לא היה כל מידע מקדים על ההתפרעויות, ובכל מקרה אין לצה"ל די כוחות כדי להילחם בטרור וכן להגן על פלסטינים מפני מתנחלים.¹²

בכל המקרים המתוארים לעיל לא היה הצבא ערוך למנוע את ההתפרעויות והפגיעה בפלסטינים וברכושם. מאות השתתפו בהם אך חשודים בודדים בלבד נעצרו.¹³ החיילים שהגיעו למקום השליכו רימוני עשן, אך לא עצרו את מבצעי הפשעים.¹⁴ עולה, אפוא, כי לא "הופקו לקחים מיידיים" כדברי הפצ"רית, וצה"ל אינו מסוגל או אינו מוכן למנוע התקפות של אזרחים אלימים.

2. עליית ההתפרעויות מאז אוקטובר 2023 והעדר טיפול על ידי הרשויות

במהלך 2023, עוד לפני תחילת מלחמת "חרבות ברזל", היתה עלייה במעשי אלימות מצד ישראלים בגדה המערבית: כ-825 מקרי אלימות התרחשו בתשעת החודשים הראשונים בשנה זו, לעומת 474 בתקופה המקבילה בשנת 2022.¹⁵ מאז ה-7 באוקטובר 2023 חלה עלייה נוספת ומשמעותית באלימות מצד ישראלים כלפי פלסטינים בשטחים – עד סוף נובמבר 2023 תועדו כ-300 מקרי אלימות.¹⁶ בשנת 2023, נרשמו מקרי אלימות רבים. פי 2.5 לעומת השנים שקדמו לה.¹⁷ כמו כן, לאחר מתקפת ה-7 באוקטובר חלה עלייה חדה בחומרתם ותדירותם של אירועי אלימות מתנחלים:¹⁸ רוב המקרים המתוארים להלן אינם רק ביטויים של שנאה, אלא מכוונים לסילוק קהילות שלמות של פלסטינים מאדמותיהם.

2.1. גל עקירת קהילות

מאז ה-7 באוקטובר 2023 נעקרו בגדה המערבית יותר מ-3,000 פלסטינים עקב תקיפות מתנחלים והגבלות גישה לאדמותיהם.¹⁹ הדבר לוהה באלימות ובאיומים מתמשכים מצד מתנחלים באופן שהפך את חייהן של קהילות שלמות לבלתי אפשריים, עד כדי נטישתן את מרחב מגוריהן. בשנת 2024, כ-1,757 בני אדם בקהילות רועים נעקרו מבתיהם בשל אלימות מתנחלים,²⁰ כמחציתם במהלך החודשיים הראשונים למלחמת "חרבות ברזל".²¹ לפי דיווחי האו"ם, מספר העקורים הפלסטינים מבתיהם בשנת 2024 היה המספר הגבוה ביותר שתועד אי פעם

¹⁰ הגר שיזף תושבים עורף: מתנחלים הציתו ביי"ס וניסו להצית מסגר; מאחז הוקם ליד עלי הארץ (22.6.2023).

¹¹ הגר שיזף וג'קי חורי עשרות מתנחלים תקפו פלסטינים והציתו רכוש באום ספא, מתפרעים ירו בנשק לעבר הכפר הארץ (24.6.2023).

¹² שיזף, חורי וקובוביץ, לעיל ה"ש 8.

¹³ שיזף וחורי, לעיל ה"ש 11.

¹⁴ ראו סרטון בציוץ של אורן זיו מיום 22/6/2023: https://twitter.com/OrenZiv_/status/1671860993880645634?s=20.

¹⁵ ראו יש דין ההפיכה השקטה: שינוי אופי השליטה הישראלית בגדה המערבית (ניתוח מדיניות הסיפוח של הממשלה ה-37 והשלכותיה), בעמ' 35 (21.7.2024).

¹⁶ שם.

¹⁷ שם, בעמ' 36.

¹⁸ The Platform (Israeli NGOs for Human Rights) מצב הכיבוש - השנה ה-57: תמונת מצב משותפת (יוני 2024), בעמ' 23 (למשל, מהשביעי באוקטובר ועד סוף מאי 2024 תועדו בגדה המערבית כ-900 תקיפות של מתנחלים).

¹⁹ OCHA (משרד האו"ם לתיאום עניינים הומניטריים) עדכון מצב הומניטרי מס' 325 - הגדה המערבית (24.9.2024).

²⁰ OCHA (משרד האו"ם לתיאום עניינים הומניטריים) עדכון מצב הומניטרי מס' 244 - הגדה המערבית (5.12.24).

²¹ האגודה לזכויות האדם בישראל אלימות חסרת תקדים של מתנחלים כלפי פלסטינים בגדה (12.12.23).

על ידי האו"ם, מאז החל בשנת 2009 לעקוב אחר עקירת פלסטינים.²² הן האו"ם והן הממשל האמריקאי מייחסים את סילוק הפלסטינים מאדמותיהם לשילוב בין אלימות מתנחלים לבין פעולות של מדינת ישראל (ובמיוחד הגברת הריסות בתים בשל העדר היתר).²³

2.2. גל אלימות פיזית ומניעת גישה חקלאית

בסתיו 2023, דווח על מאות תקריות של תקיפת חקלאים, כריתת עצי זית והשחתת שדות.²⁴ דובר בזינוק חסר תקדים באלימות, שהיתה גבוהה פי שניים עד שלושה מהשנים שקדמו לה. ארגון "יש דין" תיעד 113 אירועים של אלימות מתנחלים ומניעת מסיק, שכללו 42 תקיפות פיזיות, 11 אירועי ירי ואף מקרה מוות אחד של חקלאי פלסטיני.²⁵ האלימות התבטאה גם בנוק כבד לרכוש, כאשר לפחות 715 עצי זית נכרתו או הושחתו. בכמחצית מהאירועים (46%) נכחו כוחות הביטחון שלרוב שיתפו פעולה עם המתנחלים או מנעו גישה לחקלאים.

במתקפות על יאסוף (נפת סלפית), תורמוסעיא (נפת רמאללה) וזיף (נפת חברון) בנובמבר 2024, מתנחלים השחיתו למעלה מ-700 עצים ושתילים בבעלות פלסטינית, רובם עצי זית, בשלושה מוקדים שונים. במהלך הפשיטה תקפו המתנחלים עובדים פלסטינים באמצעות מוטות ברזל ובנשק חם, והשחיתו כלי רכב – בהם מכונית ודחפור – תוך גניבת מפתחותיהם וגרימת נזק לציוד עבודה. כוחות ישראלים שהגיעו לאחר המתקפה ירו תחמושת חיה, גז מדמיע ורימוני הלם לעבר פלסטינים, שהתאספו בכפר.²⁶

גם עונת המסיק ב-2024 אופיינה ברמת אלימות גבוהה מאוד, עם 113 מקרי אלימות נוספים מתועדים, כאשר לפי ארגון "יש דין", המאפיין הבולט ביותר היה המעורבות המוגברת והישירה של כוחות הביטחון במניעת המסיק. ב-70% מהמקרים בהם נמנעה הגישה בכוח, נכחו במקום חיילים או אנשי ביטחון אשר סייעו למתנחלים, גירשו חקלאים או מנעו מהם באופן אקטיבי את הגישה לאדמותיהם הפרטיות.²⁷ בנוסף, בתקופה הנדונה, חלה עלייה חדה בגניבת יבול ורכוש, עם 52 אירועי גניבה או פגיעה ברכוש, ואירוע קטלני אחד שבו נהרגה אישה פלסטינית מירי חיילים.²⁸

ב-11 ביולי 2025 נהרגו שני פלסטינים באל-באטן.²⁹ היה זה לאחר שקבוצת ישראלים ברכב צדה ורדפה אחר מוסקים באל-באטן, תוך שימוש בנשק חם ואלימות פיזית. מוחמד א-שלבי נורה בגבו ונמצא ללא רוח חיים רק שעות אחרי המרדף, וסייף א-דין מוסלט הוכה קשות ונפל במהלך המנוסה.³⁰ ב-17 באוקטובר 2025 כ-150 מוסקים הותקפו על ידי מתנחלים וחיילים, שהיכו פלסטינים ואנשים נוספים שנכחו באזור באלות ובאבנים,

²² OCHA (משרד האו"ם לתיאום עניינים הומניטריים) [About 4,000 Palestinians displaced in the West Bank in 2023](#) (21.02.24); U.S Department of State [Israel, West Bank and Gaza: West Bank and Gaza](#) (2023);

²³ שם.

²⁴ יש דין [סיכום עונת המסיק 2023](#) (01.02.2024).

²⁵ שם.

²⁶ לעיל ה"ש 20.

²⁷ יש דין [סיכום עונת המסיק 2024](#) (15.12.24).

²⁸ שם.

²⁹ יונתן פולק [גל של אלימות חסרת תקדים שוטף את הגדה בשבועיים האחרונים הארץ](#) (23.10.2025).

³⁰ שם.

ירו אש חיה, השליכו רימוני גז ופגעו ברכוש.³¹ התוקפים הציתו שמונה מכוניות, הפכו אמבולנס, ופצעו 20 אנשים, ביניהם צעיר שנפגע מאש חיה, פעילה שסבלה משברים, ושלושה עיתונאים (בהם ג'עפאר אשתיה שמכוניתו אף הוצתה). באופן דומה, ב-17 באוקטובר 2025 הותקפו מוסקים בסילואד במספר מוקדים: נערים וחמושים חסמו דרכים, ניסו לגנוב שקי זיתים, תקפו פיזית פלסטינים, ופגעו ברכושם. כוח צבאי הגיע וגירש את בעלי האדמות אך לא את הפולשים, כך נותרו המוסקים חשופים לתקיפות חוזרות ונשנות.³² במהלך חודש אוקטובר 2025, קבוצות של ישראלים ערכו פשיטות, שכללו גם עקירות של מאות עצים, בחלקים שונים בכפר אל-מורייר.³³ בבורקה נכרתו כ-300 עצים ו-12 דונם הושמדו. מטבע הדברים, פעולות אלו פגעו בפרנסתם של החקלאים.³⁴

ב-16 באוקטובר 2025, הצבא הכריז על "שטח צבאי סגור" בכפר בורין, צו שהחריף את המגבלות על האזור, והוביל למעצרים וגירושים של 32 פעילים זרים שניסו לתמוך במוסקים.³⁵ ב-14 לנובמבר 2025, הוצא צו נוסף בו הצבא הכריז על בורין כשטח צבאי סגור פעם נוספת, ועצר אוטובוסים של מאות פעילים ישראלים, שביקשו להשתתף במסיק, מה שעורר עימותים והפגנות במקום.³⁶ בצה"ל הסבירו שההגבלות נובעות מהסלמה באירועי האלימות סביב המסיק וממחסור בכוחות. כנגד, המארגנים טענו לאכיפה בררנית על רקע ההיערכות לאירוע "חיי שרה" בחברון, שכניס – במימון ממשלתי – עשרות אלפי יהודים במערת המכפלה,³⁷ וציינו את העלייה החריגה באלימות מתנחלים.³⁸

2.3. דוגמאות נוספות לאלימות פיזית

ב-25 באוקטובר 2025 יותר מעשרים מתנחלים רעולי פנים תקפו פלסטינים ופעילי זכויות אדם ביישוב הבדואי הסמוך לכפר מוחמאס שמדרום-מזרח לרמאללה.³⁹ במהלך התקיפה, שכללה ירי חי והצתת ארבעה מבנים, נפצעו שלושה פלסטינים, שתי פעילות זכויות אדם ושני מתנחלים. לפי עדי ראייה, התוקפים הגיעו למקום לאחר עימות קודם עם תושבי מוחמאס, שבו נפצעו שניים מהם. כוחות צה"ל והמשטרה שהגיעו למקום חסמו לזמן מה את דרכי הגישה, מה שמנע מהפצועים להתפנות לטיפול רפואי.⁴⁰ לאחר פתיחת הדרך הם פונו באופן עצמאי לבית החולים. אחד החשודים במעורבות בתקיפה נעצר ונחקר. באותו לילה דווח גם על הצתת כלי רכב ליד הכפרים אל מועייר ואבו פלאח שמצפון-מזרח לרמאללה, שם נעצרו כמה אזרחים ישראלים.

³¹ שם.

³² שם.

³³ שם ("באל-מורייר עקר הצבא באחרונה 8,500 עצים, וקבוצות-קבוצות של ישראלים שיורדים בלילות מהגבעות כדי לפשוט על המטעים השלימו את המבצע עם עקירה של מאות עצים בצדו השני של הכפר.").

³⁴ שם.

³⁵ שם.

³⁶ מתן גולן [הצבא הכריז על הכפר בורין שטח צבאי סגור לפני תחילת מסיק בהשתתפות מאות פעילים ישראלים הארץ](#) (14.11.2025); אלישע בן קימון [פעילי שמאל נבלמו בדרכם למסיק: "המתנחלים חופשיים - ואנחנו נחממים Ynet](#) (14.11.2025).

³⁷ המשרד לשירותי דת [אירוע השיא של השנה: עשרות אלפים צפויים להגיע לשבת "חיי שרה" בחברון - אולם יצחק יפתח לתפילת יהודים](#) (הודעה לעיתונות; 13.11.2025).

³⁸ שם.

³⁹ מתן גולן [מתנחלים ירו לעבר פלסטינים ופעילי זכויות אדם במוחמאס שבגדה הארץ](#) (25.10.2025).

⁴⁰ שם.

לפי נתוני ארגוני מעקב, גם השנה עם תחילת עונת המסיק בגדה נרשמת עלייה חדה באירועים אלימים מצד מתנחלים, לרבות באזורים שבשליטה אזרחית פלסטינית.⁴¹

מקרים אלה, ומקרים רבים נוספים, מתועדים לא רק על ידי ארגוני זכויות אדם אלא גם על ידי העיתונות הישראלית והזרה. חוות הדעת המייעצת של בית הדין הבינלאומי בהאג (ICJ), שפורסמה ביולי 2024, מתארת אלימות משולבת במסגרתה מתנחלים פועלים באלימות נרחבת נגד פלסטינים, בעוד כוחות הביטחון הישראליים נמנעים מהתערבות, מספקים גיבוי או מפעילים בעצמם כוח קטלני; בה בעת, המערכת המשפטית הישראלית אינה מספקת סעד או צדק לקורבנות.⁴² חוות הדעת מתארת דפוס מתמשך של תקיפות, שריפות, פגיעות בגוף וברכוש כלפי פלסטינים בגדה המערבית, לצד שימוש מופרז בכוח מצד כוחות הביטחון הישראליים, תוך היעדר כמעט מוחלט של אכיפה או ענישה כלפי המעורבים הישראליים.⁴³ חוות הדעת מתארת כיצד מתנחלים, חמושים באלות ובנשק חם, תקפו פלסטינים בקהילות ובמטעים, לעיתים כאשר היו מלווים בכוחות צבאיים או שפעלו לנגד עיניהם מבלי שאלה מתערבים. במקרים אחדים אף נצפו חיילים המספקים גיבוי ישיר לפורעים, תוך ירי באמצעי פיזור הפגנות לעבר פלסטינים, שניסו להגן על עצמם.⁴⁴ חוות הדעת קובעת, כי הרשויות הישראליות נכשלות במניעת התקיפות ובענישת מבצעהן, וכי מחדל זה יוצר "סביבה כופה", שבה אלימות מתנחלים מהווה כלי שיטתי להרחבת שליטה ישראלית בשטח הפלסטיני.⁴⁵

2.4. היעדר אכיפה וסיוע

כפי שעולה מהדוגמאות הנ"ל, כוחות הבטחון לא רק שאינם מגנים על הפלסטינים אלא לעיתים מאפשרים ומסייעים לישראלים בתקיפתם את אלו. חוות הדעת המייעצת של בית ה-ICJ גם מצביעה על שימוש בלתי מידתי בכוח על ידי כוחות הבטחון הישראליים: ירי חי לעבר מפגינים פלסטינים והפעלת טקטיקות צבאיות במסגרת אכיפת חוק. אירועים אלה הובילו למאות הרוגים ופצועים, ורבים מהם התרחשו לאחר תקיפות מצד ישראלים כשהצבא פעל כביכול להשיב "סדר" אך למעשה חרף את הפגיעה בפלסטינים.⁴⁶ בנוסף, נרשמו תיעודים של אלימות מגדרית כלפי נשים ונערות פלסטיניות – החל מהכאה ואלימות פיזית ועד להטרדות מיניות ובידוקים משפילים – מצד חיילים ומתנחלים כאחד.⁴⁷

לאחר ה-7 באוקטובר 2023, דווח כי איתמר בן-גביר, השר לביטחון לאומי, הנחה שלא לאכוף את החוק על מתנחלים, הנהוגים באלימות כלפי פלסטינים.⁴⁸ בתגובתו לתקשורת, לא הכחיש השר את הטענה לפיה ניתנה

⁴¹ מתן גולן, הארץ (5.12.25), לעיל ה"ש. **Error! Bookmark not defined.**

⁴² [Legal Consequences Arising from the Policies and Practices of Israel in the Occupied Palestinian Territory, Including East Jerusalem](#) (Request for an Advisory Opinion), Case No. 186, ICJ (July 19, 2024).

⁴³ שם, סעיפים 148-154.

⁴⁴ שם, סעיפים 151-152.

⁴⁵ שם, סעיפים 151-152, 154.

⁴⁶ שם.

⁴⁷ שם.

⁴⁸ Human Rights Watch (HRW) [הגדה המערבית: ישראל אחראית לאלימות הגוואה של מתנחלים](#) (17.04.2024); אילנה דיין [המסמך שהוגש לרמטכ"ל וחוות הדעת של ראש השב"כ על הוראת בן גביר](#) (23.11.2023) Mako.

הנחיה זו, אלא הכחיש את תופעת "אלימות מתנחלים" עליה דיווחה התקשורת.⁴⁹ נתוני "יש דין" מעידים כי מעטות מן התלונות, הנוגעות לאלימות מתנחלים כלפי פלסטינים, מגיעות לכדי הגשת כתב אישום.⁵⁰ למשל, בהמשך לפוגרום בחווארה בחודש פברואר 2023, נחשד ראש המטה של השר לביטחון לאומי איתמר בן גביר, כי הנחה את מפקד מחוז ש"י שלא להחרים את נשקו של יהודי שירה בפלסטיני באירוע.⁵¹ על פי הוויינגטון פוסט, באוקטובר 2024 מתנחלים רעולי פנים תקפו פלסטינים בכפר קוסרה ובמהלך התקיפה נורה למוות הנער הפלסטיני עובדה סעד אבו סרור, בן 17, בעת שנמלט מהמקום.⁵² לפי התחקיר, כוחות ביטחון שהיו בסמוך שמעו את הירי, ואף יכלו לצפות בתקיפה, אך לא פעלו למנוע אותה, והגיעו רק לאחר מכן. עוד צוין כי יומיים לפני התקיפה פורסמו איומים בפייסבוק כלפי תושבי קוסרה. צה"ל הודיע שהאירוע בבדיקה, ובמטרה ובמג"ב נמסר כי נפתחה חקירה.⁵³

אך 94% מהתיקים שנפתחו לא הובילו לכתבי אישום בפועל.⁵⁴ מגמה זו של אי-העמדה לדין של ישראלים המעורבים בתקיפת פלסטינים זוהתה גם על ידי ה-ICJ, אשר חוות דעתו המייעצת מציינת ששיעור כתבי האישום במקרים אלה נמוך משמעותית מזה של עבירות נגד קורבנות שאינם פלסטינים. זו אף מזכירה שמצב זה מייצר "אווירה כללית של פטור מעונש", המחזקת את תחושת חוסר ההגנה בקרב האוכלוסייה הפלסטינית.⁵⁵ אם כך, הימנעות רשויות המדינה מלאכוף את הדין על ישראלים הפכה בשנתיים האחרונות לפרקטיקה רחבה ושיטתית. לאור החשד כי השר איתמר בן-גביר הורה לא לאכוף את הדין על מתנחלים אלימים, בצירוף שיתוף הפעולה של כוחות הביטחון עם האלימות במקרים רבים, אין מנוס מן המסקנה כי אלימות מתנחלים היא למעשה ביטוי של מדיניות ממשלתית.

התקיפות הקשות שנצפו בשבועות האחרונים גררו התייחסות ציבורית משמעותית.⁵⁶ את גל האלימות האחרון גינו במפורש ובאופן חריג ראש הממשלה, הנשיא ובכירים במערכת הביטחון: ראש הממשלה נתניהו הדגיש כי ישראל היא מדינת חוק, וכי המיעוט הפורע אינו מייצג את רוב המתיישבים,⁵⁷ הנשיא הרצוג והרמטכ"ל זמיר הביעו גם הם גינויים,⁵⁸ ומפקד פיקוד המרכז אלוף אבי בלוט קרא לנקיטת אמצעים נוקשים.⁵⁹ עם זאת, הגינויים

⁴⁹ אילנה דיין, שם.

⁵⁰ HRW, לעיל ה"ש 48; יש דין דף נתונים: אכיפת החוק על אזרחים ישראלים בגדה המערבית (אלימות מתנחלים), 2024-2005 (16.01.2025).

⁵¹ הדס גרינברג חשד: חנמאל דורפמן הנחה את מ"ז ש"י לא לקחת נשק מיהודי כאן 11 (29.09.2025).

⁵² Nilo Tabtazy, Joyce Sohyun Lee, Meg Kelly, Hafez Abu Sabra, & Shakked Auerbach [Settlers Killed a Palestinian Teen. Israeli Forces Didn't Stop It](#) THE WASHINGTON POST (01.09.2024).

⁵³ שם.

⁵⁴ The Platform, לעיל ה"ש 18, בעמ' 23.

⁵⁵ חוות הדעת המייעצת של ה-ICJ, לעיל ה"ש 42, סעיפים 154, 151.

⁵⁶ ואף לסיקור על ידי משפיענים פוליטיים. ראו, למשל, גאיה גפן [אלימות מתנחלים, והמדינה פשוט לא עוצרת את זה אינסטגרם](#) (11.11.2025).

⁵⁷ אלישע בן קימון, עינב חלבי, יואב זיתון, איתמר אייכנר [עשרות פורעים הציתו רכבים ובתים בכפר, עצורים אין תיעוד: משליכים אבנים ונמלטים](#) Ynet (17.11.2025).

⁵⁸ שם.

⁵⁹ שם.

נשארו בעיקרם מילוליים: בעוד צה"ל פינה מספר מבנים במאחזים, ועצר חלק מהמעורבים, גם הפעם לא ננקטו צעדים של ממש כנגד מרבית הפרועים.

3. הפרת הדין והפגיעה בשלטון החוק

3.1. הרקע המשטרי והכרסום המבני בסמכות המפקד הצבאי

המשטר בגדה המערבית מוגדר, כאמור, כמשטר של "תפיסה לוחמתית" (belligerent occupation), ומכוחו מוטלת על המפקד הצבאי החובה להבטיח ביטחון, סדר ציבורי ושמירה על זכויות התושבים הפלסטינים.⁶⁰ חובה זו מעוגנת בתקנות האג ובאמנת ז'נבה הרביעית, המבטיחות יחס אנושי לאוכלוסייה מוגנת ומחייבות את המדינה הכובשת להגן על חייהם, רכושם ושלמות גופם של תושבי השטח הכבוש.⁶¹ בג"ץ קבע כי חובת ההגנה משתרעת גם על מניעת פגיעה מצד אזרחים ישראלים, וכי על המפקד הצבאי לפעול בהתאם למבחני המידתיות כדי לאזן בין זכויות נוגדות של פלסטינים וישראלים.⁶²

למרות מסגרת משפטית מחייבת זאת, החובה לא יושמה בפועל. במקרים רבים המתוארים לעיל, חיילים שנכחו בזירות תקיפה לא מנעו את האלימות, ולעיתים אף פעלו נגד הפלסטינים עצמם. בתי הדין הצבאיים הבהירו כי גם מפקדים עקיפים מחויבים להתערב כדי לעצור פעולות בלתי חוקיות,⁶³ אך בפועל חובת ההתערבות אינה מקוימת.

הימנעות רשויות הביטחון מאכיפת החוק נגד אלימות מתנחלים איננה חדשה. כבר בפרשת בית הדסה (1981) התריע בג"ץ כי על המפקד הצבאי להגן על הפלסטינים גם בהיעדר תלונה, אך בפועל הסתפק בהבטחות המדינה לטפל בכך, מבלי לכפות מענה אפקטיבי.⁶⁴ דו"ח קרפ (1983) חשף מחדלים מערכתיים: חקירות שלא נפתחו בהיעדר תלונה, חוסר שיתוף פעולה של מתנחלים עם הרשויות, משיכת זמן שסיכלה גילוי אמת, והתערבות שלטונית שסיכלה חקירות.⁶⁵ כעבור עשור, ועדת שמגר בעניין טבח גולדשטיין (1994) במערת המכפלה תיארה תופעה עקבית של אי-אכיפת החוק כלפי מתנחלים.⁶⁶ הדפוס שנחשף בדו"חות אלו תואם את המציאות המתוארת באירועי השנים האחרונות. אולם, כמתואר בנייר עמדה זה, תדירות וחומרת המעשים הוחרפו מאז שנת 2023.

⁶⁰ אמנת האג (1907), סעיף 46; אמנת ז'נבה הרביעית (1949), סעיף 27; בג"ץ 393/82, לעיל הי"ש 3.
⁶¹ צו בדבר הוראות ביטחון (אזור הגדה המערבית), תשכ"ז-1967, ס' 35. ראו, למשל, החלטות מועצת הביטחון מס' 465 (1.3.1980); מס' 484 (19.12.1980); מס' 2334 (23.12.2016); סעיפים 7, 8 ו-47 לאמנת ז'נבה הרביעית, לעיל הי"ש 60.

⁶² בג"ץ 9593/04 מוראר נ' מפקד כוחות צה"ל בגדה המערבית פס' 25-26 (נבו 26.6.2006).

⁶³ יבד"ץ 78/88 רס"ר שרלי דנינו נ' התובע הצבאי הראשי (פסיקה צבאית; נבו 13.7.1988).

⁶⁴ בג"ץ 175/81 מוסטפה ענאבי אל נתאשה נ' שר הביטחון, פ"ד לה (3) 361, 363 (1981).

⁶⁵ חקירות חשדות נגד ישראלים ביהודה והשומרון — דו"ח צוות המעקב (23/5/1983) (דו"ח קרפ).

⁶⁶ שם, עמ' 24.

3.2. המשמעות המשפטית עבור שלטון החוק

האלימות המתוארת בנייר זה מסמנת פגיעה קשה בשלטון החוק בשטחים במספר מובנים –

ראשית, במובן הפשוט ביותר, הצבא אינו מקיים את חובותיו המשפטיות. המסגרת המשפטית החלה על השטחים **הן על פי הדין הבין-לאומי והן על פי הדין הישראלי**, מטילה על ישראל את החובה להבטיח את הסדר הציבורי, ולהגן על חייהם, כבודם ורכושם של תושבי השטחים הפלסטינים שהינם אנשים מוגנים. ההימנעות השיטתית של הצבא מאכיפת החוק על מתנחלים אלימים, כפי שתועדה שוב ושוב, יוצרת מצב של מחדל חמור בחובת ההגנה המוטלת על הצבא. זאת ועוד, **לאור ההימנעות השיטתית הנמשכת של הממשלה מאכיפת החוק כנגד אלה שפוגעים בפלסטינים, אין מנוס מן המסקנה שהשלמה עם פגיעה מכוונת ופליילית בפלסטינים וברכושם היא מדיניות של הממשלה.**

להימנעות מצד הרשויות מקיום חובותיהן המשפטיות יש גם השלכות משפטיות עבור חיילים וקצינים בכירים. האלימות, שתוארה בנייר זה, עולה לכאורה לכדי הפרות חמורות של דיני הלחימה, ובפרט הריגה במזיד, גרימת חבלה חמורה בגופם או בבריאותם של בנות ובני האוכלוסייה המוגנת על ידי האמנה, גירושם או העברתם שלא בהיתר, והריסתו והחרמתו של רכוש בקנה מידה רחב, שאין הכרח צבאי מצדיקן ואשר בוצעו שלא בהיתר ומתוך הפקרות.⁶⁷ הפרות אלה עשויות להעלות לכדי פשעי מלחמה,⁶⁸ המקימות אחריות פלילית אישית בערכאות בינלאומיות וזרות לא רק עבור מבצעייהם וחיילים שתמכו בפשעים אלו, אלא גם עבור קצינים האחראים למרותו של צה"ל בגדה המערבית.⁶⁹

שנית, הימנעות הרשויות מאכיפת הדין כלפי מתנחלים מובילה למעשה ליצירת שני משטרים משפטיים שונים באותו שטח: משטר פטור, שמיועד בעיקר למתנחלים יהודים, ומשטר צבאי נוקשה, שמוטל על הפלסטינים. התוצאה היא פגיעה ברכיב חיוני של שלטון החוק והוא ההחלה השוויונית של הדין. **דיכוי של אוכלוסייה אחת, במקביל למתן היתר לפורענות לאוכלוסייה אחרת באותו השטח, עשויים לעלות לכדי אפרטהייד בדין הבין-לאומי.**⁷⁰ **אפרטהייד הוא פשע נגד האנושות, שגם הוא מקים אחריות פלילית אישית עבור מי שמבצע אותו, גם ברמה הפיקודית.**⁷¹

שלישית, היד החופשית, שניתנת על ידי רשויות הצבא והמדינה לקבוצות אזרחיות חמושות ואלימות הפועלות בפטור מעונש, מאפשרת **צמיחה של מיליציות ישראליות**. מיליציה היא גוף חמוש מאורגן, שאינו נמנה עם הכוחות הסדירים של מדינה, ופועל מחוץ למסגרת הפיקוד והשליטה החוקית שלה. בישראל, החוק אוסר הקמה או פעילות של ארגונים חמושים שאינם מוסמכים בידי המדינה, במסגרת החקיקה הנוגעת לביטחון המדינה ולארגונים בלתי-חוקיים.⁷² ההתפתחויות האלימות המתוארות בנייר זה מסמנות אם כן לא רק עקיפה ואי-

⁶⁷ אמנת ג'נבה הרביעית, לעיל ה"ש 60, סעיף 147.

⁶⁸ **אמנת רומא** המקימה את בית הדין הבינלאומי הפלילי, ס' 8(2)(a).

⁶⁹ שם, ס' 25 ו-28.

⁷⁰ Miles Jackson, *The Definition of Apartheid in Customary International Law and the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination* 71 INT'L & COMP. L.Q 831 (2022).

⁷¹ אמנת רומא, לעיל ה"ש 68, ס' 1(1)(j), 25 ו-28; חוות הדעת המייעצת של ה-ICJ, לעיל ה"ש 42, סעיפים 223-229.

⁷² ראו, למשל, פקודת מניעת טרור, תשי"ח-1948.

יישום של הדין, אלא גם התנערות של המדינה ממחויבותה תחת עקרון שלטון החוק, שלפיו המדינה – שכל פעולתיה חייבות להיות במסגרת הדין – היא זו שאוחזת בלגיטימציה הבלעדית להפעיל סמכויות כוחניות כלפי יחידים. במובן זה, חוסר טיפול מצד רשויות המדינה באלימות מצד מתנחלים מצטרפת לחלוקה נרחבת של כלי נשק לאזרחים שבוצע בתוך מדינת ישראל לאחר ה-7 באוקטובר 2023, שביקרנו בנייר עמדה מס' 59.⁷³

פגיעות קשות אלו בשלטון החוק משקפות השחתה של רשויות המדינה, והתפתחותו של שלטון שאינו רואה עצמו כפוף לדין ולומד לפעול באופן שרירותי בכלל הטריטוריה הכפופה למרותו. הן משקפות את התנערות המדינה מחובתה על פי סעיף 43 לכללי האג להבטיח את הסדר בציבורי ולהגן על האוכלוסייה המקומית בשטחים. הן מבטאות נכונות מצד הרשויות לסבול עבירות בוטות על הדין ומצב של חוסר סדר ציבורי חמור, ואובדן בלעדיות המדינה על הפעלת כוח לגיטימית. הן גם מבטאות תפיסה גזענית, שהרי השאלה אם החוק נאכף תלויה בזהותם האתנית/לאומית של העבריינים ושל קורבנות העבירה – גישה המהדהדת את אזלת ידה של המשטרה בסיכול ובחקירה של פשעי אלימות במגזר הערבי בתוך ישראל. ההתפתחויות המתוארות בנייר זה צריכות אפוא להדאיג את כל אזרחי ישראל, יהיה מקום מגוריהם אשר יהא. **משטר של פריקת עול הולך ומתבסס בשטחים מסכן בצורה מוחשית את שלטון החוק גם בתחומי הקו הירוק**: יש בו כדי להקנות לגיטימציה לאלימות (במיוחד כלפי מי שאינם יהודים), כמו גם להתארגנויות של מליציות אלימות, החותרות תחת הסמכות הבלעדית של המדינה בהפעלת כוח לגיטימית. אין זה מרחיק לכת לצפות את "זליגתן" הן של האלימות והן של המליציות לתוככי מדינת ישראל. כמו כן, משטר זה מסכן את מעמדה הבינלאומי של המדינה, אשר עומדת בפני קושי גובר והולך להדוף טענות בדבר קיומו של משטר אפרטהייד בשטחים, ככל שהיא מגלה רפיון ידיים לנוכח אלימות כנגד האוכלוסייה הפלסטינית בשטחים – ובוודאי שככל שמתרבות האינדיקציות לתמיכתה, הלכה למעשה, באלימות זאת.

נייר עמדה זה נכתב על-ידי:

ד"ר נטלי דודזון, אוניברסיטת תל-אביב
פרופ' יעל רוני, האוניברסיטה העברית
פרופ' דוד קרצמר, האוניברסיטה העברית

תרמו הערות:

פרופ' ברק מדינה, האוניברסיטה העברית
פרופ' יאיר שגיא, אוניברסיטת חיפה

⁷³ פורום המרצות והמרצים למען הדמוקרטיה נייר עמדה מס' 59: הסכנות בהקלות על קבלת רישיון נשיאת כלי ירייה (12.4.2024).